

Artikel 31 – Barns rätt till lek

– En förutsättning för barns utveckling, livskvalitet och
vårt samhälles framtid?

Article 31 – The Child's right to play

– A requirement for the child's development, quality of life and our
society's future?

Nicklas Centring



Artikel 31 – Barns rätt till lek – En förutsättning för barns utveckling, livskvalitet och vårt samhälles framtid?

Article 31 – The Child's right to play
– A requirement for the child's development, quality of life and our society's future?

Nicklas Centring

Handledare: Anna Persson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur,
planering och förvaltning.

Examinator: Maria Kylin, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur,
planering och förvaltning.

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsarkitektur

Kurskod: EX0649

Ämne: Landskapsarkitektur

Program: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2016

Omslagsbild: Nicklas Centring

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Barnkonventionen, Barns rätt till lek, Barnkonsekvensanalys, Utemiljö,
Lekteori, Barns utveckling

Förord

Denna uppsats är en del av landskapsarkitekturprogrammet på SLU, Alnarp. Efter tre års studier var det lätt att hitta ämne att skriva om då detta grundar sig i ett stort intresse för barns rättigheter.

Jag skulle vilja tacka min handledare Anna Persson för sin tid och tilltro till min kunskap i ämnet. Dessutom vill jag rikta ett stort tack till Titti Olsson för all hjälp med att hitta intressant litteratur samt engagemang i ämnet. Jag vill även tacka de som läst och kommenterat mitt arbete, suttit med mig på Orkanen samt stöttat på annat sätt under processen.

A handwritten signature in cursive script, reading "Nicklas Centring".

Nicklas Centring
Maj 2016, Malmö

Sammandrag

Det här arbetet syftar till att höja kunskapsnivån bland landskapsarkitekter gällande FN-konventionen om barns rättigheter, i synnerhet artikel 31, barns rätt till lek. Detta för att kunna säkerställa barnets rättigheter genom de möjligheter till påverkan en landskapsarkitekt har. För att vara en bidragande del för kunskapshöjningen och säkerställandet av rättigheterna och artikel 31, krävs det en förståelse för vad barns lek är och hur den tar sig i uttryck.

Vad betyder barns rätt till lek för en landskapsarkitekt? Hur kan konventionen tolkas om den blir svensk lag? Vilka verktyg kan en landskapsarkitekt använda för att säkerställa barns rättigheter? Dessa frågor är viktiga frågor att ställa sig då Barnrättsutredningen lämnat förslag att inkorporera Barnkonventionen i svensk lagstiftning.

Resultatet av litteraturstudien visar att lekens betydelse för barn är oerhörd viktig. Leken fyller ett psykiskt, fysiskt och socialt utvecklingssyfte men är även ett sätt för barnet att förhålla sig till sin verklighet och omgivning. Leken fyller en funktion av trygghet när barnets utmanas i vardagen. Därför behöver Barnkonventionen stärkas för att säkerställa barns rätt till lek, alltså barnets utveckling. Barnkonsekvensanalys är ett verktyg som kan användas för att säkerställa barns rättigheter och bör användas i alla projekt som rör barn, däremot inte utan barnets perspektiv delaktigt under hela analysprocessen.

Nyckelord: Barnkonventionen, Barns rätt till lek, Barnkonsekvensanalys, Utemiljö, Lekteori, Barns utveckling

Abstract

The purpose of this paper is to raise the level of knowledge concerning the Convention on the Rights of the Child, among landscape architects. With a special focus on article 31, the Child's right to play. The knowledge of the Convention will help in guaranteeing the Rights of the Child. To guarantee the right to play it requires an understanding of the definition of play.

What does the child's right to play mean to a landscape architect? How can the Convention be interpreted if it becomes Swedish law? What tools can the landscape architect use to guarantee the rights of the child? These questions are important to ask considering the fact that Barnsrättsutredningen have advised to incorporate the convention as Swedish law.

The result of the literature study shows that the significance of play for children is very important. The play helps the child to develop their physical, psychological and social skills as well as to conduct oneself to the reality and surroundings. During the child's life the play is a safe way to be challenged and to try out new things in life. This is why the convention needs to be consolidated to guarantee the child's right to play, in other meaning the child's development. Child impact assessment is a tool to guaranteeing the rights of the child and should be used in all project that concerns children. That said children's perspective should always be included during the full length of the analysing process in all projects.

Keywords: The Convention of the Rights of the Child, Child's right to play, Child impact assessment, Outdoor environment, Play theory, Children's development

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<i>Förord</i>	4
<i>Sammandrag</i>	5
<i>Abstract</i>	6
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	7
INLEDNING	8
<i>Bakgrund</i>	8
<i>Mål och syfte</i>	9
<i>Frågeställningar</i>	9
<i>Metod och Material</i>	9
<i>Läsanvisningar</i>	10
<i>Avgränsning</i>	10
<i>Begreppsförklaring</i>	10
KONVENTIONEN OM BARNS RÄTTIGHETER	12
<i>Artikel 1</i>	12
<i>Artikel 2</i>	13
<i>Artikel 3</i>	13
<i>Artikel 6</i>	14
<i>Artikel 12</i>	14
<i>Artikel 31</i>	15
LEKTEORIER	16
<i>Lekteori med ett psykoanalytiskt perspektiv</i>	16
<i>Erik H. Erikson</i>	16
BARNES LEK I UTEMILJÖN	21
<i>Barns egna platser och platsskapande</i>	21
<i>Barns rörelsefrihet</i>	25
LAGAR, ANSVAR & METOD	30
<i>Plan- och bygglagen</i>	30
<i>Barnkonsekvensanalyser</i>	31
DISKUSSION OCH REFLEKTION	33
<i>Slutsats</i>	36
<i>Referenser</i>	38

INLEDNING

Bakgrund

Allt fler bor i städer runt omkring i Sverige och urbaniseringen är ett faktum. Bostadsbyggandet följer inte efterfrågan samtidigt som vi ska undvika att bygga på jordbruksmark, naturområde och parkmark. Detta leder till att ambitionen inom planering idag är förtätning och optimering av alla ytor. Vi bygger allt tätare städer, samtidigt som barnfamiljer stannar kvar i staden. Den nya arenan för samhällets barn och ungdomar är täta och hårdgjorda städer präglade av bilen som färdmedel och med vuxna som beslutsfattare.

Har den rådande förtätningsstrategin lett till att vi planerar bort barnen och deras livsstil? Får barn plats i dagens Sverige? Dessa frågor är relevanta att ställa sig som landskapsarkitekt, då barnen är vår framtid likväl som vårt nu.

FN-konventionen om barns rättigheter antogs av FN:s Generalförsamling 1989. Sverige var ett av världens första länder att ratificera konventionen om barns rättigheter som syftar till att upprätthålla barns rättigheter i alla lägen. I och med att Sverige 1990 ratificerade konventionen har Sverige förbundit sig att förverkliga den. I dagens debatt om Barnkonventionen är många kritiska till att den ännu inte blivit svensk lag. Om det finns motsättningar mellan konventionen och den svenska lagstiftningen står alltid svensk lagstiftning högre än konventionens artiklar. Detta kan inte anses vara att sätta barn i främsta rummet. Hur mycket arbetar då planerare och landskapsarkitekter med att säkerställa barns rättigheter i det offentliga rummet?

Av Sveriges drygt nio miljoner invånare är två miljoner barn och ungdomar som varje vardag befinner sig i skolans miljöer. Miljöer som är hårt eftersatta och riskerar att bli av med stora ytor i och med utbyggnaden av våra städer. Många skolgårdar och miljöer för barn och ungdomar har minskat i yta eller helt försvunnit på grund av att de exempelvis inte upplevs tillräckligt säkra enligt EU-standard. Detta är exempel på allt oftare återkommande öden för de miljöer vi skapat för våra barn och unga. Hur är tillgängligheten till resten av våra offentliga miljöer, är barn och unga välkomna dit?

Under tiden som den här uppsatsen har utarbetats har regeringen beslutat att förbättra barn och ungas utemiljö i skola, förskola och fritidshem. Det är en satsning på 500 miljoner kronor som kommer betalas ut av Boverket från och med den första juni 2016. För att denna investering i våra barn och unga, vår framtid och vårt nu, ska leda till något positivt krävs kloka beslut. För att kunna ta dess kloka och genomtänkta beslut krävs det en kunskapshöjning. En kunskapshöjning bland projekterande landskapsarkitekter, konsulter, beslutsfattare, tjänstemän och alla som på något sätt arbetar med barn och ungas utemiljö.

Mål och syfte

Målet med det här kandidatarbetet är att undersöka vad barns lek är, hur den uttrycker sig och vad det betyder för en landskapsarkitekt. Dessutom undersöka vad barns rätt till lek kan betyda. Ett annat mål med arbetet är att utreda hur konventionen om barns rättigheter kan tolkas av en landskapsarkitekt.

Ett av arbetets syften är att belysa konventionen om barns rättigheter, i synnerhet artikel 31, barns rätt till lek. Arbetet syftar även till att höja kunskapsnivån bland landskapsarkitekter om konventionen om barns rättigheter och vara en del av informationsspridningen. Ett annat syfte är att få en förståelse för hur konventionen om barns rättigheter kan tolkas. Samt att bidra till framtida utredningar och undersökningar om barns rätt till det offentliga rummet och konventionens roll inom landskapsarkitekturen.

Frågeställning

Arbetet syftar till att undersöka följande frågeställningar:

Hur lek beskrivs och definieras utifrån ett psykoanalytiskt perspektiv.

Betydelsen av utemiljöns gestaltning för barns lek.

Barnkonventionens styrkor och svagheter som instrument för fysisk planering.

Metod och Material

Uppsatsen består av en deskriptiv kvalitativ litteraturstudie av vad lek är, vad den betyder för barns utveckling, barns lek i utemiljön samt Barnkonventionen. Arbetet har ett undersökande och tolkande förhållningssätt.

Det material som ligger till grund för det här arbetet är i huvudsak litteratur publicerad av experter och forskare, den svenska översättningen av FN-konventionen om barns rättigheter, faktablad från tankesmedjan Movium, lagar och utredningar, samt material från IPA – International play association.

Uppsatsen kommer att belysa det konkreta exemplet av en barnkonsekvensanalys metod som Göteborgs Stad har arbetet fram. Metoden är omnämnd av annan litteratur, är väl utvecklad och är tydlig i sin handledning till den som ska utföra barnkonsekvensanalysen. Göteborgs stad har även ett förhållningssätt till modellen, att den är föränderlig och ständigt behöver utvecklas. Dessa aspekter är anledningen till att arbetet belyser just denna modell.

Barnrättsutredningen överlämnade sitt betänkande *Barnkonventionen blir svensk lag* (SOU 2016:19) i år och föreslår att inkorporera Barnkonventionen i svensk

lagstiftning. Därför kommer det här arbetet att förhålla sig till denna rekommendation och tolka barnkonventionen som en del av svensk lagstiftning.

Läsanvisningar

Litteraturstudien består av tre delar. Första delen syftar till att undersöka Barnkonventionen. Den andra delen undersöker vad lek är genom lekteori. Den tredje syftar till att undersöka barns lek i utemiljön samt att knyta ihop lekteorierna med forskningen av barn i utemiljön.

Avgränsning

Den här uppsatsen inriktar sig på artikel 31 - barns rätt till vila, fritid, lek och rekreation. Eftersom artiklarna i konventionen för barns rättigheter är beroende av varandra i sin helhet, återkommer flera artiklar i uppsatsen.

Den andra avgränsningen är inom artikel 31, barns rätt till vila, fritid, lek och rekreation. Litteraturstudien behandlar mestadels barns rätt till lek. Dock är vila, fritid och rekreation en förutsättning för lek och kommer därför också behandlas i uppsatsen.

Det finns många aspekter och perspektiv på barns lek. Lek kan vara väldigt mycket och gestaltas på många olika sätt. Det här arbetet studerar barns platsskapande genom lek och barns rörelsefrihet samt hur den påverkar leken. Dessa aspekter studeras i barns utemiljö eftersom det är den som en landskapsarkitekt kan påverka.

Begreppsförklaring

Barn

Det finns olika sätt att definiera begreppet barn men detta arbete avser att använda definitionen från konventionen om barns rättigheter. Artikel 1 i konventionen lyder: ”I denna konvention avses med barn varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller barnet.” (UNICEF 2009, s. 15). Samt att barn inte är en homogen grupp individer med samma behov och intressen utan varierar med lika stor mångfald som det finns individer.

Barnkonventionen

I arbetet benämns Konventionen om barns rättigheter med det mer vardagliga namnet *Barnkonventionen* för att texten ska upplevas mer lättläst.

Koja

I arbetets del om barns platsskapande används ordet *koja* som en översättning av det engelska ordet *den*. Det är samma översättning som Maria Kylin använder sig av i sin artikel *Children's Dens* (Kylin 2003, s. 31). Dock översätter Kylin från svenska till

engelska och inte som i det här fallet från engelska till svenska.

Förutom översättningen av begreppet använder jag även Kylin definition av begreppet. En koja är enligt Kylin ett omfattande objekt av olika typer, strukturer och placering. En koja kan vara placerad i en buske, ett träd, bakom en sten eller under en trappa. Platserna är påverkade på olika sätt och består av olika material men är alla placerade i utemiljö. Dessa kojor är dessutom omarbetade på något vis för att markera rumsliga gränser mellan barnet och resten av omgivningen och verkligheten (Kylin 2003, s. 31).

Barnperspektiv och barns perspektiv

Den här uppsatsen kommer vid tillfälle prata om barnperspektiv och barns perspektiv. Skillnaden mellan begreppen är intressanta ur ett maktperspektiv.

Barnperspektivet har barnet i fokus men utgår ifrån de vuxnas kunskap om exempelvis barnets behov. Det kan exempelvis vara att uppmärksamma vad olika beslut har för konsekvenser för barn. Det kan även vara att ta ställning för en underprivilegierad grupp barn i samhället. I det här perspektivet är det de vuxna som tolkar och uttalar sig vilket också medför att de besitter makten.

Barns perspektiv syftar däremot till att rådfråga de experter barn faktiskt är på sitt liv och sin närmiljö. Barnens synsätt och tankar är centrala och framstår genom samtal med barnen. Dock finns det en risk att dessa samtal tolkas allt för mycket eller inte används.

KONVENTIONEN OM BARNS RÄTTIGHETER

Barnkonventionen antogs av FN:s generalförsamling 1989. Redan året efter ratificerade Sverige Barnkonventionen. Konventionen innehåller bestämmelser som säkerställer mänskliga rättigheter för barn och är internationellt rättsligt bindande avtal. Genom att ratificera konventionen har Sverige åtagit sig ansvaret att respektera barns rättigheter (UNICEF 2009, s. 4). Eftersom Sverige har varit känt för demokrati och mänskliga rättigheter kan det anses vara vagt att endast respektera rättigheterna istället för att säkerställa dem. Trots detta har Sverige inte antagit Barnkonventionen som svensk lag.

Eftersom Barnkonventionen inte är svensk lag utan endast ratificerad måste inte Sveriges kommuner förhålla sig till Barnkonventionen. Dock lämnade Barnrättsutredningen den 11 mars 2016 sitt betänkande *Barnkonventionen blir svensk lag* (SOU 2016:19) som är en förlängd utredning om att inkorporera Barnkonventionen i svensk lagstiftning (SOU 2016:19, s.19). Betänkandet förslår att:

”Artiklarna 1–43.1 och artikel 44.6 i Förenta nationernas konvention den 20 november 1989 om barnets rättigheter ska i originaltexternas lydelse gälla som lag här i landet. Originaltexterna ska ha samma giltighet.

Konventionens engelska och franska originaltexter finns tillsammans med en svensk översättning intagna som en bilaga till denna lag.”

(SOU 2016:19, s.67)

Betänkandet förslår att lagen ska träda i kraft den 1:a januari 2018 (SOU 2016:19, s.67). Eftersom Barnrättsutredningen föreslår att artikel 1-43.1 och artikel 44.6 ska gälla som svensk lag kommer jag således reflektera över hur artiklarna kan tolkas.

Hur kan artiklarna tolkas?

Följande del kommer behandla utvalda artiklar ur Barnkonventionen som påverkar en landskapsarkitekts arbete. Artiklarna kommer att tolkas, diskuteras och reflekteras över.

Artikel 1

- I denna konvention avses med barn varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt enligt den lag som gäller barnet.
(UNICEF 2009, s. 14)

Artikel 1 syftar till att belysa att Barnkonventionen gäller alla människor under 18 år.

Artikel 2

- Konventionsstaterna ska respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges i denna konvention utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess föräldrars eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, handikapp, börd eller ställning i övrigt.
- Konventionsstaterna ska vidta alla lämpliga åtgärder för att säkerställa att barnet skyddas mot alla former av diskriminering eller bestraffning på grund av föräldrars, vårdnadshavares eller familjemedlemmars ställning, verksamhet, uttryckta åsikter eller tro.

(UNICEF 2009, s. 14)

Artikeln kan förenklat förklaras som att alla barn är lika mycket värda och har samma rättigheter. Ingen får diskrimineras och att alla barn har samma rättigheter och lika värde oavsett var de kommer ifrån eller vilken funktionsnivå barnet besitter. Dessa faktorer är två av flera, se första stycket i artikeln, som måste följas. Artikeln är viktig för en landskapsarkitekt eller planerare att beakta eftersom den ger alla barn rätten till exempelvis landskapet. Därför måste landskapet planeras och gestaltas så att det är tillgängligt för alla barn oavsett de faktorer nämnda i artikel 2. Artikeln i sig ger inte tillgång till landskapet, utan fungerar övergripande för att säkerställa att inget barn kan bli diskriminerat eller hamna utanför någon artikel. Det är i kombinationen med andra artiklar, exempelvis artikel 27 som säkerställer rätten till en skälig levnadsstandard som artikeln fungerar. Med utgångspunkt ifrån artikel 2 och 31 borde det innebära att landskapsarkitekter och planerare ska se till att alla barn har rätt till en utemiljö som stimulerar lek.

Artikel 3

- Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, ska barnets bästa komma i främsta rummet.
- Konventionsstaterna åtar sig att tillförsäkra barnet sådant skydd och sådan omvårdnad som behövs för dess välfärd, med hänsyn tagen till de rättigheter och skyldigheter som tillkommer dess föräldrar, vårdnadshavare eller andra personer som har lagligt ansvar för barnet, och ska för detta ändamål vidta alla lämpliga lagstiftnings- och administrativa åtgärder.
- Konventionsstaterna ska säkerställa att institutioner, tjänster och

inrättningar som ansvarar för vård eller skydd av barn uppfyller av behöriga myndigheter fastställda normer, särskilt vad gäller säkerhet, hälsa, personalens antal, och lämplighet samt behörig tillsyn.

(UNICEF 2009 ss. 14-15)

Artikeln syftar till, som sista satsen i första stycket säger: Att barns bästa ska komma i främsta rummet. Alltså ska barnets intresse vägas tyngst i alla beslut som rör barnet. Eftersom Sveriges kommuner är administrativa myndigheter, förhåller sig dessa att vid alla åtgärder som rör barn så ska barnets bästa komma i främsta rummet. Om denna artikel verkligen avser att sätta barn i främsta rummet borde det innebära att barns bästa ska väga tyngst i exempelvis diskussioner om bostadsbyggande eller trafikstruktur. Annars blir artikeln verkningslös och främja inte ett barnperspektiv eller ett barns perspektiv.

Artikel 6

- Konventionsstaterna erkänner att varje barn har en inneboende rätt till livet.
- Konventionsstaterna ska till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling.

(UNICEF 2009, s. 15)

Det som kan diskuteras under den här artikeln är vad *livet* innebär för ett barn. Detta utan att bli alltför filosofisk och samtidigt förhålla sig till barns rätt till lek. Går det att påstå att ett liv utan lek, inte är ett liv för ett barn? Friedrich von Schiller menar att en människa inte är fri om hon inte får leka och att det är endast i leken som hon är människa fullt ut (Hägglund 1989, s.7). IPA – International Play Association antog 1977 en internationell deklaration som menar att lek ska jämföras de basala behoven så som näring, hälsa, bostad och utbildning. För att leken är lika viktig för barnets utveckling (Nilsson 2002, s.20). Barnets utveckling genom lek kommer i kommande kapitel att förklaras mer grundligt. Eftersom att barns rätt till lek redan ska säkerställas genom artikel 31 stärks den ytterligare i och med artikel 6.

Artikel 12

- Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.
- För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.

(UNICEF 2009, s. 18)

Denna artikel hävdar barns rätt till att uttrycka sig om frågor som rör barnet. En

viktig del av att säkerställa barns perspektiv.

Artikel 31

- Konventionsstaterna erkänner barnets rätt till vila och fritid, till lek och rekreation anpassad till barnets ålder samt rätt att fritt delta i det kulturella och konstnärliga livet.
- Konventionsstaterna ska respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och ska uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet samt för rekreations- och fritidsverksamhet.

(UNICEF 2009, s. 28-29).

IPA är den organisationen som är ansvarig för att rätten till lek är en del av konventionen (Nilsson 2002, s.15).

Artikeln syftar till att erkänna barns rätt till vila, fritid, lek, rekreation samt delta i kultur och konstnärligt liv. Dock finns det inga krav på säkerställandet av dessa rättigheter. Artikeln menar dock att konventionsstaterna ska främja barnens rätt att delta i det kulturella och konstnärliga livet, vilket kan anses vara positivt. Att artikeln är vagt formulerad kan antas bero på beslutsfattares syn på barn och barns lek. Att leken inte värderas eller uppskattas för den betydelse den har för barns liv, utveckling och välbefinnande kan anses alarmerande för framtiden. Suzanne de Laval, byggnadsarkitekt och teknisk doktor, skriver i kunskapsöversikten Bygga stad för barn, att vuxnas inställning till barn och barns behov är avgörande om de uppmärksammas samt om vuxna är villiga att dela det offentliga rummet med barn (De Laval 2015, s.14). Det kan noteras i artikel 31 i Barnkonventionen, att det inte finns något säkerställande krav. Det finns heller ingen del i artikeln som säkerställer plats, en fysisk miljö som stimulerar till lek eller kan inhysa vila. Detta kan anses oroväckande då vi vet att utemiljön, platsen och den fysiska omgivningen har stor inverkan om leken uppstår eller inte.

Eftersom barns bästa ska komma i främsta rummet borde även barns lek och plats för lek säkerställas eftersom det är barns bästa att få leka och utvecklas. Det borde även innebära att barn har rätt till det offentliga rummet eftersom det är genom lek som barnen kan förhålla sig till sin omgivning och utvidga sin närmiljö (Jensen 2013, s. 166; Boverket 2015, s.35). Mer ingående kommer denna problematik att utvecklas i följande kapitel.

”Ett stadsbyggande för att främja barns och ungas rörelsefrihet och tillgång till attraktiva och trygga platser i det offentliga rummet är i linje med samhällets åtagande gentemot Barnkonventionen. Detta handlar om att säkerställa och utveckla miljöer i tätorten och staden som barn och unga finner trygga, trivsamma och tillgängliga och där de kan mötas och vistas på egna villkor.”

(Boverket 2015, s.34)

LEKTEORIER

Kapitlet om lekteorier syftar till att ge förståelse för vad lek är och dess beståndsdelar. Det är en förutsättning för att kunna förstå hur leken och utemiljön samverkar och hur landskapsarkitekter kan skapa förutsättningar för lek i den urbana miljön.

Lekteori med ett psykoanalytiskt perspektiv

Sigmund Freud

Freud ansåg att leken är ett sätt att tillfredsställa och uppfylla önskningar (Hägglund 1989, s. 15; Smith 2009, s. 27; Jensen 2013, s. 161). Dess önskningar handlar om att tillfredsställa sina sexuella behov och att uttrycka aggression (Jensen 2013, s. 161). I leken kan barnet använda föremål och situationer från den verkliga världen för att skapa en egen värld, en typ av fantasivärld där positiva händelser kan upprepas, när barnet än vill (Hägglund 1989, s. 15; Jensen 2013, s. 161). Det är i leken som barnet är i kontroll och därför kan ändra händelseförloppet och händelserna så att de stämmer överens med barnets egen vilja (Hägglund 1989, s. 15).

Leken skapar ett säkert och tryggt sammanhang där barnet kan uttrycka aggression och sexuella impulser som annars hade varit för osäkert (Smith 2009, s. 27). Det är genom leken som barnet kan bearbeta händelser och hantera känslor som upplevs som skrämmande, obehagliga eller traumatiska (Hägglund 1989, s. 15; Jensen 2013, s. 161).

Eftersom barnet är i kontroll över leken och de händelser som sker, kan barnet välja att dela upp den traumatiska händelsen och återuppleva den fast då några delar i taget (Jensen 2013, s. 162). Genom att dela upp de traumatiska känslorna och ångesten i mindre kvantiteter kan leken hantera dem på ett säkert sätt (Smith 2009, s. 27). Freud menar att genom upprepning av de otrevliga händelserna blir dem mer begripliga och mindre otäcka (Hägglund 1989, s. 15).

Enligt Hägglund menar Freud att den upprepade leken skapar lugn och utjämning av livsdrivkraften, även kallat libido (Hägglund 1989, s. 16). Freuds teorier om lek har mest påverkat terapin för barn, då leken ses som barns naturliga sätt att hantera och behandla obehagliga händelser i dess liv (Hägglund 1989, s. 16). Freud är mest känd som upphovsman till psykoanalysen och hans teorier om lek kan ses som historiskt sett tidiga, framförallt om varför barn leker (Jensen 2013, s. 162).

Erik H. Erikson

Erik Homburger Erikson har sin bakgrund som professor i psykologi. Erikson har studerat hos Sigmund Freuds dotter Anna Freud. Hon har haft en avgörande roll för den psykoanalytiska skolan (Jensen 2013, s. 162) samt lekterapin (Hägglund 1989, s. 16).

Erikson har efter sina studier av leken definierat den på följande sätt:

- ”Lek sker av fri vilja. Det innebär att barnet leker frivilligt, och, det barnet leker kommer inifrån.” (Jensen 2013, s. 162).
- ”Det lekande barnet känner sig roat av leken eller av att leka.” (Jensen 2013, s. 162)
- ”Barnet känner sig inte besvärat av negativa konsekvenser i leken även om motsvarande handling utanför leken skulle kunna leda till negativa konsekvenser” (Jensen 2013, s. 162)
- ”Barnet tar sig ledig från verkligheten vilket hänger samman med föreställningen att lek ofta är arbetets motsats. När man leker arbetar man inte och ska därför inte bidra med några nyttigheter. ” (Jensen 2013, s. 162)

Delar av denna definition kan kopplas till Freuds teorier, exempelvis att barnet inte känner sig besvärat av negativa konsekvenser i leken. Freud menar att ångest kan göras mer lätthanterlig genom att dela upp traumatiska händelser i mindre sessioner. Även den sistnämnda definitionen kan härledas till Freud. Att barnet tar sig ledig från verkligheten och som Freud då menar skapar sig egna verkligheter, med både föremål och situationer.

Interaktion med omgivningen

Erikson hävdar att människan samverkar med sin omgivning och att barnet inte bara utvecklas utan påverkar personerna i sin omgivning (Hägglund 1989, s. 21). Erikson menar att utveckling kännetecknas av obalans inom människans personlighetsstruktur, men även mellan människan och miljön (Hägglund 1989, s. 21). ”Man strävar hela tiden efter att lösa dessa kriser genom att anpassa sina inre strukturer och ändra den yttre miljön så att balansen mellan jaget och miljön är återställt.” (Hägglund 1989, s. 21). Det är alltså viktigt att kunna interagera och påverka den yttre miljö vi lever i för att kunna utvecklas och lösa kriser i livet.

Den befriande leken

Erikson ser, precis som Schiller leken som något fritt, en verklighet utan krav och ansvar men även att den lekande människan är den kompletta människan (Jensen 2013, s. 163). Som tidigare nämnt kan leken ställas som motsats till arbete. Det är i den skillnaden som Erikson tar sin ansats. Med den livsstil som vi nu lever, som arbetande människor, ställs det krav som innefattar både tid, kraft och att producera nyttigheter. Erikson menar att leken saknar dessa krav, och tillåter energiförbrukning på självvalda situationer och händelser (Jensen 2013, s. 163). Han menar även att det inte finns något som produceras i leken (2013, s. 163). Tid, kraft och tvånget att producera något användbart och nyttigt kan ses som begränsningar. Dessa begränsningar hävdar Erikson att vi inte upplever i leken. Det finns även fysiska begränsningar så som att inte orka, inte nå upp till eller inte vara tillräckligt snabb. Erikson menar att leken hjälper oss att komma förbi dessa begränsningar (Jensen 2013, s. 163). Det är i leken och den egenskapade världen som vi kan vara supersnabb, oerhört starka eller stora som hus. Även sociala begränsningar så som roller och normer inom en kultur kan leken överbrygga (Jensen 2013, s. 163).

Idag finns det starka normer i samhället om att vara högpresterande, att vi ska leva eller agera på ett visst sätt. Dessa normer finns framförallt bland vuxna men även hos barn. I synnerhet normen att barn ska prestera genom bra studieresultat eller fritidsaktiviteter så som olika sporter eller musikutövande. Titti Olsson, redaktör för Tidskriften STAD, skriver i tankesmedjan Movium faktablad, "Men lek och fritid är inte alls samma sak." (Olsson 2010, s. 2). Missförståndet att lek och fritidsaktiviteter är synonymer har delvis gjort att leken är bortslarvad. I många fritidsaktiviteter finns det ett krav på prestation, något som kan göras bättre eller du som individ kan bli bättre på. Det är en motsats till leken enligt Erikson med tanke på att inget produceras i leken samt innefattar några krav. Eftersom leken är ett förhållningssätt och ett sätt att interagera med verkligheten går det inte att bli bättre på leka, leken är något individuellt.

"Så länge samhället bygger på arbete och arbete upptar huvudparten av våra liv blir leken en marginell företeelse." (Jensen 2013, s. 163). Enligt Jensen beskriver Erikson sin samtids syn på lek som att, om leken får för stort utrymme så blir vi människor icke-producerande varelser, alltså inte nyttiga vilket resulterade i att leken sågs som ett problem (Jensen 2013, s. 164). Är det samma anledning till att artikel 31 inte ställer några krav på att säkerställa förutsättningar till lek? Kan det vara tendenser och attityder som lever kvar i samhället? Istället för att se leken som den förutsättningen för utveckling och välmående den faktiskt är. Detta kan vi även se i dagens planering där det premieras kortsiktiga ekonomiska vinster, exempelvis genom att bygga köpcentrum, kontorskomplex, bostadsområde utan friyta för lek, trafikleder, bilvägar eller förskolegårdar med endast en utsläppsgård. Trafikseparering gynnar lek och barns behov (Nilsson 2002, s. 12), genom att barnen kan på ett tryggt och säkert sätt leka utan oro för bilar eller andra fordon. Trafikseparering anses vara ett ineffektivt sätt att planera eller att vi planerar för bilen och inte människor. Ett sådant argument bortser ifrån att barn också är människor och behöver samt har rätten till att tryggas ute.

De tre olika stadierna för lek

Erikson menar att det finns olika typer av lek som är sammankopplade med de olika stadier som vi människor går igenom. Det är i den så kallade *Autokosmiska leken* som utvecklingen börjar (Jensen 2013, s. 166). Under de första åren av barns liv gestaltas denna typ av lek (Jensen 2013, s. 166). Den handlar om barnets egna mycket begränsade värld som mest innefattar deras egen kropp och vad den kan användas till (Jensen 2013, s. 166; Hägglund 1989, s. 22).

Nästa steg i utvecklingen är sammankopplat med att barnets omvärld utvidgas. Det är i *Mikrosfären* som barnet kan utforska sin sociala tillvaro och närmaste närmiljö (Jensen 2013, s. 166). Barnet utforskar sin närmiljö och då omgivande vuxnas kroppar (Jensen 2013, s. 166). Det handlar både om att utforska det sociala samspelet mellan förälder och barn men även att lära sig hur saker i närmiljön fungerar, och hur de samverkar. Barnet utforskar och testar hur saker fungerar eller hur personer i dess närhet reagerar. Det finns alltså både en socialt utforskande del och en rumslig. Om reaktionerna barnet får i sin lek är obehagliga kan barnet göra något som Erikson kallar lekavbrott (Jensen 2013, s. 166). Eriksons teori menar att leklusten kommer 18

tillbaka efterhand och barnet kan återgå till sin utforskande lek (Jensen 2013, s. 166). Men avbryts barnet för ofta i sin lek eller får reaktioner som är alltför obehagliga kan det leda till negativa följder. Barnet kan till och med sluta att leka (Hägglund 1989, s. 22). Vilket har konstaterats vara negativt för barns utveckling. Trygghet är alltså en förutsättning för att lekavbrott inte ska inträffa. Därför måste miljön som barnet leker i uppfattas som tryggt. Det betyder inte att barnet ska sluta ta välkalkylerade risker och utmana sig själv i leken.

När den direkta närmiljön är undersökt kan barnet utvidga sin omvärld. Det är detta som Erikson kallar för *Makrosfären* (Jensen 2013, s. 166). Det är nu som barnets rörelsefrihet testas och används till att undersöka sin omgivning (Jensen 2013, s. 166). Under denna fas tränas även motoriken genom att stöta på, springa emot, hoppa upp på, tvinga ned osv. Erikson menar att barnet utmanar gränsen mellan fantasi och verklighet (Jensen 2013, s. 166). Genom leken lär sig barnet vad som kan göras i verkligheten och vad som endast kan göras i fantasin. Som tidigare konstaterat behöver barnet trygghet och då även trygghet när barnen undersöker sin rörelsefrihet och den större omvärlden. Där kan biltrafik eller andra risker vara en avgörande faktor för barnets rörelsefrihet.

Betydelsen av att vara själv

Erikson menar att det är i ensamhet som barnet kan reparera skador som har skett i den stora omvärlden (Jensen 2013, s. 166). Skador så som stora reaktioner från andra personer eller att något gått snett. Det är i tryggheten av att leka ensamt som barnet kan prova själv och bearbeta delar av händelseförloppet på ett kontrollerat sätt (Jensen 2013, s. 166). Denna del av teorin överensstämmer med Freuds. Freud uttrycker det, som tidigare nämnt, att leken kan hantera ångest på ett säkert sätt genom att dela upp den i mindre, hanterbara delar. Det krävs alltså av platser där barn vistas på i ensamhet och bearbeta otäcka händelser genom lek. För att det ska vara möjligt att uppleva ett eget rum och plats behövs det yta. Tillräckligt stor yta för att dessa egna platser ska kunna skapas.

Barnets identitet

Barnets identitet är ett begrepp som Erikson anser vara viktigt. Barnet formar sin självidentitet på väg mot att bli vuxen och blir även en del av ett större socialt sammanhang. Enligt Jensen menar Erikson att kulturen och kontexten spelar roll i hur enkel resan blir i skapandet av självidentiteten (2013 s. 167). Exempelvis i kulturer under 1950-talets industrisamhälle förväntades varje individ vara så mycket (Jensen 2013, s. 167). Finns samma problematik kvar idag och kan det ha blivit värre? Det ställs höga krav på både barn och vuxna i det samhälle vi lever i. Dessa krav kan vara att barnet måste få höga betyg, lära sig spela piano eller bli bäst på fotboll och i en del fall, alla dessa samtidigt.

Erikson anser att i skapandet av sin självidentitet testar barnet olika roller i leken (Jensen 2013, s. 167). Barnet testar även den fysiska förmågan genom olika roller. Exempelvis genom att leka superhjälte med oerhörda krafter för att sedan använda dessa utvecklade förmågor (Jensen 2013, s. 168). Erikson hävdar skillnaden på att låtsas vara en pilot och susa omkring och att faktiskt kunna susa runt på en cykel

(Jensen 2013, s. 168). Erikson menar att det är just den fysiska förmågan, att kunna cykla som stimulerar självidentiteten (Jensen 2013, s. 168). Att färdigheten att kunna manövrera exempelvis ett fordon är det som skapar vår identitet.

BARNES LEK I UTEMILJÖN

Studien av lekteori påvisar att miljön barn vistas i påverkar leken och därmed barnets utveckling. Detta kapitel syftar till att koppla ihop forskning om det fysiska rummet i utemiljön och lekteorin.

Barns egna platser och platsskapande

Maria Kylin, doktor i landskapsplanering vid SLU, publicerade år 2003 artikeln *Children's Dens* i tidskriften *Children, Youth and Environments*. Hon har undersökt kojor som fysiskt objekt och dess fysiska kontext utifrån hennes yrkesperspektiv. Dessutom redogör hon för barns uppfattning och upplevelse av kojor.

Det som kan anses vara intressant i Kylins studier för denna uppsats är att hennes studie påvisar hur barnet självt producerar, skapar och modifierar sina egna rum. Vilket i sig är ett sätt att leka och utveckla sig själv.

Kylins studie innefattar kojor som skapats i utemiljön. Kojorna skiljde sig åt genom material, plats och hur permanenta eller temporära dem upplevdes. Det som alla hade gemensamt var att de var skapade privata platser, platser med betydelse för barnen och platser där speciella aktiviteter kunde utspela sig (Kylin 2003, s. 31).

Miljöns påverkan på leken och de sociala strukturerna

Kylin beskriver forskning utförd av Herrington och Studtmann 1998. De ansåg att den sociala hierarkin ändras markant när rumsskapande vegetation anlades i förskolans utemiljö. Den ändrades från att vara baserad på fysisk styrka till behärskning av språk, kreativitet och påhittighet (Kylin 2003, s. 32). Därmed påvisas att den fysiska miljön påverkar vilken typ av lek som utförs av barnen. Dock är det viktigt att alla delar av barnens lek får utrymme för att barnen ska kunna utvecklas. Även att alla barn har rätt till lek oavsett funktionsnivå. Detta säkerställer artikel 2 i Barnkonventionen. Därför är det viktigt att utemiljöer som barn vistas i stimulerar lek för all typ av fysisk aktivitet, kreativitet och social interaktion.

Vegetation och naturmaterials betydelse

Kylin nämner även en studie utförd av Lindblad år 1993. Studierna visar att barns fantasi- och skaparlek oftast sker i utkanten på skolgårdar. Det är bland vegetation och naturmaterial så som träd och buskar som denna typ av lek utvecklas. Kylin berättar att Lindblad även visar i senare forskning att barn leker mer och skapar kojor på skolgårdar som innehåller skogsdungar eller annan mer vildvuxen vegetation (Kylin 2003, s. 33).

Materialen som användes till att bygga kojorna i Kylins studie var väldigt varierat men det som var gemensamt var att materialet kom från platsen. Framförallt bestod 21

majoriteten av materialet i studien av växtmaterial från buskage. Kojorna var dessutom oftast placerade i buskage. Kylin berättar att en del av barnen samverkade med vegetationen för att utveckla sin koja. Barnen bröt grenar och gjorde passager för att utvidga rummet för att få plats med nya aktiviteter och lekar (Kylin 2003, s. 40).

Material användes för att exempelvis skapa rummet, kojan, men kunde även användas för att definiera rummet ännu mer. Andra lösa objekt som barnen själva hade tagit till platsen fungerade som exempelvis möbler eller annan inredning menar Kylin (2003, s. 42). Kylin hävdar att de flesta kojor byggs i gröna områden där vegetationen och designen av utemiljön spelar stor roll för om kojorna byggs eller inte (Kylin 2003, s. 45).

Interaktion med närmiljön

Som tidigare nämnt är det viktigt för barnets inre utveckling att kunna påverka sin omgivning. Genom att påverka och ändra i den yttre miljön påverkas den inre utvecklingen av barnens personlighetsstruktur. Kylin citerar Roger Hart "I was struck by the large amount of time children spend modifying the landscape in order to make place for themselves and for their play" (Hart 1979 se Kylin 2003, s. 34). Hart skrev detta på 70-talet vilket visar den tidens syn på barn och barns delaktighet i skapandet av deras levnadsmiljö. Citatet innehåller ingen direkt värdering av skapandet utan mer en förvåning över hur mycket barn skapar och interagerar med sin omgivning. Den nutida inställningen till barns skapande av sin fysiska miljö lyfter Kylin fram i sin artikel. Hon citerar ett barn i hennes studie som säger att han var tvungen att flytta sin koja i trädgården för att det såg för stökigt ut enligt hans föräldrar. Han var tvungen att flytta den till en plats bredvid komposten (2003, s. 39).

Att vuxna upplever barns tillägg eller skapandet av det fysiska rummet som något stökigt som endast får ta plats i utkanten eller på någon avskild plats, kan vara en av flera anledningar till att barn inte ses som en självklar del i gestaltning och planering av våra offentliga miljöer. Inte ens de platser som är designade och skapade för barn får vara stökiga. Kylin menar att många av de kojor som byggs av löst material eller fragment av annat material så som brutna kvistar och trasiga plankor, upplevs av vuxna som skräphögar (Kylin 2003, s. 42). Dessa kojor skulle antagligen städas undan om de inte var gömda eller skapade i periferin. Olsson skriver i faktabladet Lekens natur att "Våra urbana samhällen och liv präglas av ett ideal där alla ytor helst ska vara snygga och formgivna" (Olsson 2010, s. 4). Dessa ideal träder fram även i Kylins studie. Med detta ideal i åtanke och att barnet behövde flytta sin koja för att det upplevdes för stökigt, kan slutsatsen dras att det är endast på vissa platser, bestämda av vuxna, som barns lek får utrymme. Dessa platser varken påverkar eller interagerar med de vuxnas levnadsutrymme utan hänvisas till områden som inte stör. Speciella platser som då får upplevas stökiga. Olsson skriver även "Så länge inte platserna där vi bor släpper in barnen och tar lekens natur på allvar så förnekar vi också väsentliga delar av oss själva." (2010, s. 4). Som Erikson och Schiller hävdar är vi inte människor fullt ut förrän vi leker.

Stor del av den interaktion som skedde i Kylin studie skedde med eller bland växtmaterial. Kylin menar att vegetationen är viktig för om byggnationen av kojan sker eller inte, vilket då kan tolkas som en förutsättning för interaktion.

Denna interaktion med omgivningen kan anses vara det som Eriksons teori menar med att påverka sin omgivning leder till balans mellan jaget och utemiljön. Som i sin tur är ett tecken på utveckling.

Avstånd

Som tidigare nämnt menar Eriksons teori att det finns olika stadier av lek som innefattar omgivningen. De tre stadierna är den Autokosmiska leken, Mikrosfären och Makrosfären. Dessa tre kan kopplas till Kylin studie om barns byggande av kojor. Kylin menar att avståndet från hemmet eller annan trygg plats är en faktor i var barnet väljer att bygga sin koja. Avståndet till hemmet berodde även på ålder. Kylin menar att yngre barn bygger sin koja i nära anslutning till hemmet eller annan trygg plats medan äldre barn ville komma så långt bort som möjligt från hemmet (Kylin 2003, ss. 39-40). Kylin nämner andra studier som gjorts där resultatet har varit desamma. En studie som hon nämner menar att om inga goda lekmöjligheter finns i närheten av hemmet kommer inte barnet röra sig längre bort, utan väljer istället att inte leka. Det är inte förrän barnet blir äldre och närmiljön vuxit som barnet åter kan söka sig till platser som stimulerar leken men då längre bort från hemmet (Kylin 2003, s. 40). Eriksons teori nämner lekavbrott som ett fenomen som kan skada barnets utveckling. Detta kan tänkas klassas som ett lekavbrott. Barn behöver trygghet men även utveckling för att leken inte ska avbrytas. Rörelsefrihet är alltså en viktig del av barns platsskapande framför allt för äldre barn.

Den privata platsen kojan

Kylin berättar om ett annat exempel i sin studie vilket innefattade träd som barnet kunde klättra upp i och använda som koja. Trädets grenar användes som utkiksplatser för att betrakta närmiljön och de aktiviteter som försiggick. I vissa fall var dessa kojor endast träd med bra grenar för utkiksplatser och i vissa fall använde barnet annat material för att skapa ett tydligare definierat rum med väggar, tak och golv. Även i det här fallet av kojobyggnade varierade det hur mycket barnet själv påverkade omgivningen (Kylin 2003, s. 41). På dessa utkiksplatser är barnet i kontroll, barnet kan beskåda utan att bli upptäckt och följa hur livet utspelar sig för personer i deras omvärld. I studien intervjuar hon en flicka som berättade om sin koja i ett träd. Från kojan kunde flickan se rakt in i en av grannarnas trädgårdar och höra vad de pratade om. Barnet visste mycket om familjen som bodde där (Kylin 2003, ss. 44-45). I dessa miljöer kan barnet beskåda vuxna och studera detaljer och händelser. Det blir ett sätt för barnet att studera det sociala samspelet människor emellan utan att själv vara en del av det. Det blir ett säkert avstånd till vad som händer i verkligheten. Detta kan sedan upprepas i leken där barnet kan bearbeta händelser eller testa olika roller. Precis som Eriksons lekteori menar.

Kojorna som Kylin studerade var alla en privat plats. De var hemliga för vuxna men kunde även vara hemliga för andra barn. Vissa kojor kunde ha fällor gillrade eller kräva speciella tecken eller ritualer för att kunna äntras (Kylin 2003, ss. 42-43). Detta kan tänkas vara en aktion för att skapa den trygghet som behövs för att leken ska kunna fortgå. Det kan också vara ett uttryck för att testa olika roller samt testa gränsen mellan fantasi och verklighet. Genom att barnet sätter ut fällor eller liknande kan

det på ett lekfullt sätt testa olika delar av att bli utsatt för fara och yttre hot. Barnet själv är i kontroll över vem som får äntra dess koja och kan på ett kontrollerat sätt testa farliga situationer genom lek.

Kojan som en hemlig plats nämns otaliga gånger i Kylin's studie. Kylin hävdar att flera barn i hennes studie poängterar hur viktigt det är att kojan är hemlig, gömd eller utom synhåll. Kylin påpekar att en av anledningarna till att kojan lämnas är för att den har blivit upptäckt eller sedd av något annat barn. En del av de äldre barnen ansåg att det var viktigt att kojan var en hemlighet eller gömd för deras föräldrar (Kylin 2003, s. 44). Att använda kojan som plats för sig själv kan härledas till Erikson teori om att det är i ensamhet som barnet kan reparera skador. Skador som uppstått i den stora omvärlden. Barnet kan nu dela upp det farliga och själv bestämma händelseförloppet i leken. Kylin ställde frågan *What is the best about a den?* Och fick svaret *"You can be yourself there, you are left alone, no one can disturb you, you can play without anyone hearing, and you can share secrets with friends"* (Kylin 2003, s. 45). Även barnen anser att dessa lugna, ensamma platser är viktiga för dem. *"You can be yourself there"* är en intressant del av citatet. Kan det vara så att barn känner av de ideal som Olsson pratar om eller de sociala normerna som tidigare nämnts om att prestera?

Mötesplatsen, det sociala rummet

Kojbyggande kan verka socialiserande i de fall då barnet delar upplevelsen med en eller flera kompisar. Kylin hävdar att en viktig aspekt av kojbyggande är att det är en hemlighet barnet har ensamt eller delar tillsammans. Den hemliga kojan delas dock aldrig med en vuxen. Om en vuxen nämndes av ett barn i Kylin's studie var den en förälder som hade hjälpt till med konstruktionen. Kylin menar även att när kojan delades av flera fungerade den som en mötesplats eller ett klubbhus (Kylin 2003, s. 43).

Människan är en social varelse och kan inte leva isolerat. *"Genom att möta andra lär hon alla dolda och synliga regler i vardagen. Därför är det nödvändigt att möta andra för att socialiseras. Genom att möta andra får man syn på sig själv och får ökad självinsikt."* (Heurlin-Norinder 2005, s. 50). Berg skriver *"Det medvetna jaget växer fram genom en social process. Det lilla barnet upptäcker sig självt som en varelse med egna initiativ och åsikter genom de andra"* (1992, s. 35). Både Heurlin-Norinder och Berg menar att möten är avgörande för den sociala utvecklingen hos barn. För att mötas behövs därför platser som skapar och bjuder in till möten. Även Heurlin-Norinder påpekar i sin avhandling att barnens möten och den sociala gemenskapen är beroende av barnens närmiljö (2005, s. 54).

Kylin beskriver kojan som en mötesplats, en plats där den kanske viktigaste aspekten är att få bestämma och vara i kontroll över vem/vilka som får vara på platsen. Kylin beskriver även kojan som en plats för gemensamma lekar, både i byggandet och även senare i själva kojan. Kylin menar att det är i och med dessa egenskapade kojor som barnet kan träna sina sociala kompetenser och även stärka redan existerande relationer (Kylin 2003, s. 44).

Kylin nämner även att barnen i hennes studie lekte rollekar så som mamma och 24

pappa, affär, krig samt lekar som kan associeras med hemmet. De lekte även aktivitetslekar som att de byggde och målade men även åt och lagade mat. Detta gjorde barnen som delade kojor men någon eller några. Dock poängterar ett av barnen i studien att de hade kojor eller träd längre ifrån varandra (Kylin 2003, s. 43). Vilket kan tolkas som att barnen behöver utrymme för att skapa sitt eget territorium så att de inte konkurrerar med varandra.

Barns rörelsefrihet

För att kunna analysera och diskutera barns rörelsefrihet behövs olika aspekter så som de sociala gränser, exempelvis hur föräldrar påverkar barn. Samt de fysiska barriärerna i landskapet exempelvis trafikstrukturen.

”Barn är de främsta brukarna av utemiljön. De använder den inte enbart som transportsträcka utan också för lek, rekreation och för att vara tillsammans med andra barn.”

(Björklid 2001, s. 99)

Pia Björklid är professor i pedagogik vid lärarhögskolan och tidigare ledamot i stadsmiljörådet. Björklid menar att om trafik leds in i barnens lekrevir, krymper barnens närmiljö (Björklid 2001, s. 99). Som tidigare konstaterats beror storleken på närmiljön på barnets ålder och hur mycket barnet utforskat.

Trafikstrukturens gränser

Barns rörelsefrihet har minskat drastiskt under det senaste århundradet skriver Boverket i sin rapport Gör plats för barn och unga (2015, s. 20). Detta kan antas vara ett problem med utgångspunkt i Eriksons teori om de olika stadierna av lek. Där utvidgning av närmiljön är en viktig faktor för lekens och barnets utveckling under makrosfären. Heurlin-Norinder och Boverket menar att bilens framkomlighet är en av anledningarna till att barns rörelsefrihet har minskat (Heurlin-Norinder 2005, s. 31; Boverket 2015, s. 20). Heurlin-Norinder visar att bilanvändandet ökade med 7,6 % mellan år 1997 och år 2012 (Heurlin-Norinder 2005, s. 31). Detta ställer krav på planeringen men även på gestaltningen av våra levnadsmiljöer så att vi kan på ett säkert sätt kan vistas i miljöer där trafik finns. Heurlin-Norinder hävdar att trafiksäkerheten för barn har ett underordnat värde i jämförelse med trafikens framkomlighet (2005, s. 31). Hon menar att trafiksäkerhetsarbetet fått en lägre prioritet än framkomligheten, beror på att arbetet saknar organisatorisk grund. Hon är kritisk till detta och påpekar att barns behov samt intresse inte prioriteras trots att Sverige har ratificerat Barnkonventionen. Heurlin-Norinder anser att detta är ett samhällsproblem (2005, s. 31-32). En av anledningarna till att framkomlighet har prioriterats högre än trafiksäkerhet för barn kan antas vara att det är lättare att mäta de ekonomiska värdena med framkomlighet än trafiksäkerhet. Detta kan anses vara ett samhällsproblem om barn inte får utvecklas på grund av att deras rörelsefrihets begränsas. Eftersom barnen är den generation som kommer driva samhället vidare, kan det anses enkelt att motivera detta problem som ett samhällsproblem.

Heurlin-Norinder nämner studier som visar på att barn förlorat sin rätt till utemiljön. Detta berodde på ökad trafik, sociala faktorer men även mörker. Dessa faktorer påverkade barnens möjlighet att gå från och till fritidsaktiviteter, skola och vänner. Även barnens möjlighet till den oplanerade leken hade påverkats (2005, s. 34). Trots att biltrafiken hade ökat hade olyckstalen minskat. Myndigheterna hade valt att tolka resultatet som att trafiksäkerhetsarbetet hade lyckats men en av studierna som Heurlin-Norinder nämner, visade på att barns rörelsefrihet hade begränsats. Resultaten från studierna visade på att möjligheten att gå själv till skolan hade påverkats vilket gav bättre resultat i olycksstatistiken (Heurlin-Norinder 2005, s. 34). Som vi vet påverkar det barns möjlighet till lek och utveckling men även den övergripande hälsan och livskvalitet för barnen. Minskad möjlighet till den spontana rörelsen i sitt närområde leder till sämre hälsa (Heurlin-Norinder 2005, ss. 34-35). Den fysiska aktivitet som barn får av att röra sig själv till skolan skyddar barnet mot flera av de kroniska folksjukdomarna så som benskörhet, typ-2 diabetes, övervikt och depression (Björklid 2001, s. 100; De Laval 2015, s. 38). Denna typ av aktivitet som barnen själva kan styra över är betydelsefull för att det lägger grunden för framtida rörelsemönster (Björklid 2001, s. 100). Rörelsefriheten är inte bara avgörande för barns psykiska utveckling utan även för den framtida hälsan som vuxen.

Bilens etablering i människans livsstil och levnadsmiljö har påverkat hur vi planerar och gestaltar våra städer och boendemiljöer. ”Den moderna stadsutvecklingen gick ifrån en fotgängarepok till en bilepok” skriver Heurlin-Norinder (2005, s. 33). Det är ett faktum att bilen är en del av nästan varje människas liv. Den påverkar på ett eller ett annat sätt även om andra färdmedel börjar öka, så som cykeln. Eftersom cykeln är ett hållbart transportmedel upprättar fler och fler kommuner nya cykelplaner och cykelvägar. Det finns en politisk vilja från regeringen att cykeltrafiken ska öka (Regeringskansliet 2016). Dock får vi se till att dessa cykelleder inte blir en ny typ av barriär för barnens framkomlighet. Heurlin-Norinder berättar att kritiken mot bilismen har varit stor men stödet för, har varit ännu större (2005, s. 33). Hon nämner flera faktorer som påverkar bilens attraktionskraft hos människan så som: Den väcker känslor, ökar rörelsefriheten och kan samtidigt bidra till upplevelser av både fart och makt (Heurlin-Norinder 2005, s. 33). Men fallet med rörelsefriheten och bilen är att det endast innefattar vuxna som kan manövrera fordonet själv. Barns rörelse kan öka om familjen eller någon vuxen i deras närhet har en bil och kan köra och väljer att ta med barnet. Medan barns egna faktiska rörelsefrihet hämmas av bilen och de trafiksystem som dominerar våra urbana miljöer.

”Indeed a ’successful’ modern urban child might be expected to be an active navigator through the multiple settings of modern cities. There is concern, however, that instead contemporary children are faced with hostile urban landscapes dominated by physical decline, threatening adults and fast-moving cars restricting their access and independent movement even more than in the past” – O’Brien et al.

(2000, s. 258).

De sociala gränserna

Förutom den fysiska påverkan som trafiken har på barnens möjlighet till rörelsefrihet påverkar även det sociala så som kultur och normer. En studie ifrån London visar att flickor och barn med annat etniskt ursprung hade sämre rörelsefrihet än andra barn (O'Brien et al. 2000, s. 257). Studien visar att pojkar generellt sett har en högre rörelsefrihet än flickor. Pojkar var mer benägna till att använda cykel som färdmedel för att ta sig runt i området och använda parkerna i närområdet (O'Brien et al. 2000, s. 268). Med cykeln som verktyg kan barnets omvärld öka betydligt. Att flickor påverkas av de hämmande sociala strukturerna redan under barndomen kan anses vara oroväckande. Samma studie visar även att muslimska flickor med ursprung från Bangladesh, hade en negativt påverkad rörelsefrihet. De offentliga rummen dominerades mest av pojkar vilket påverkade flickornas möjlighet till rörelse (O'Brien et al. 2000, s. 268). Denna sociala struktur, att det manliga könet befolkar det offentliga rummet kan anses vara en allmän struktur som återfinns i hela samhället och inte påverkas av religionstillhörighet. O'Brien et al. menar att anledningen till att flickorna hade minskad rörelsefrihet berodde på risken för flickans heder. Att den skulle påverkas av allmänhetens beskådan, som då bestod mestadels av pojkar (O'Brien et al. 2000, s. 268). Att det offentliga rummet till störst del befolkas av ett kön kan antas problematisk. Representationen av brukare bör återspegla hela samhället då rummets funktion är att verka demokratiskt och inkludera alla invånare. Det finns exempel så som Rosengård i Malmö där representationen varit i obalans. Genom förändring i den fysiska miljön har underrepresenterade grupper stärkts så som flickor i projektet *Rosens röda matta* (Malmö Stad 2013).

En av anledningarna till att barns rörelsefrihet i London hade minskat berodde på den övergripande rädslan från föräldrar. Rädslan för barns säkerhet påverkades inte bara av trafiksituationen i London utan även rädslan för barnkidnappning så kallad "stranger danger" (O'Brien et al. 2000, s. 273). Även fast statistiken visade att trafiksituationen var betydligt större hot mot barn än barnkidnappningen ansåg föräldrarna det som ett problem. De skapade sin bild av verkligheten ifrån nyhetsrapportering av enskilda fall (O'Brien et al. 2000, s. 273). I undersökningen från London kan vi se hur de sociala gränserna påverkar rörelsefriheten. Föräldrarna vågade inte låta sina barn leka utomhus på grund av tidigare diskuterade anledningar. Eftersom föräldrarna bestämmer över barns tid och begränsar var barn får befinna sig, ligger stor makt över barns rörelsefrihet hos föräldrarna. Som landskapsarkitekt går det att påverka dessa aspekter genom att planera och gestalta tryggare miljöer så att dessa sociala gränser för barns rörelsefrihet minskar. Genom att skapa en större trygghet hos föräldrarna, kan det leda till att föräldrar vågar låta sina barn vistas ute och uppleva och undersöka sin närmiljö.

Platser för barn och Barns platser

Kim Rasmussen beskriver danska barns vardags liv i sin artikel *Places for Children – Children's places*. Rasmussen förklarar att barnen mellan 6-10 års ålder lever i den så kallade institutionaliserade triangelns som består av tre hörn: Hemmet, skolan och rekreations institut. Dessa platser menar Rasmussen är skapade av vuxna för barn och han kallar dem *platser för barn* (Rasmussen 2004, s. 156). I kontrast mot *barns platser* som är självskapade och självvalda så som de kojor som Kylin forskat på.

Även om just denna studie innefattar danska barn kan samma mönster även appliceras i Sverige.

Rasmussen menar att det är i de här tre hörnen som barns liv är iscensatta av vuxna i en kontext skapade av vuxna men för barn. Dessa tre olika platser för barn menar Rasmussen är institutionaliserade genom att professionella vuxna, så som planerare eller arkitekter/landskapsarkitekter har skapat dem speciellt för barn. Framför allt skola och rekreationsinstitut, där andra professionella vuxna finns för att möta barn så som pedagoger, lärare, psykologer och socialarbetare (Rasmussen 2004, s. 157). Det är mellan hörnen på triangeln som vuxna oftast skjutsar sina barn, till skolan eller fritidsaktiviteter och lekplatser (Heurlin-Norinder 2005, s. 34).

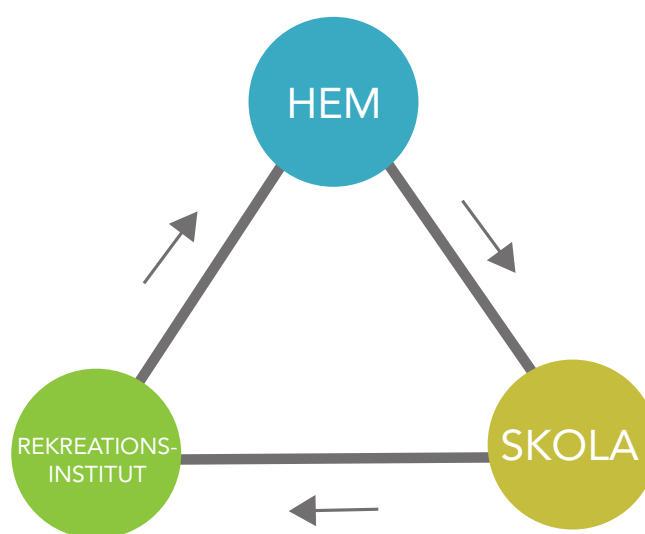


Diagram över den Institutionaliserade triangeln – Nicklas Centring 2016

Som tidigare konstaterats har barns rörelsefrihet minskat. Med detta i åtanke samt att vuxna bestämmer var barn ska vara, är det inte konstigt att barns livsstil har blivit en institutionaliserad triangel och att den fria leken har minskat. Samtidigt som missförståndet att lek och fritidsaktiviteter är synonymt, säkerligen har haft en avgörande del för hur barns livsstil ser ut.

Leken är något som bara händer och barnet själv inte kan styra över lekens vara eller icke vara. Johan Asplund är socialpsykolog och diskuterar lektid och lekplats. Asplund menar att lektid inte kan schemaläggas som exempelvis en rast mellan två lektioner, utan uppstår när leken bryter ut. Samma sak gäller för lekplats, att även om platsen är skapad för lek betyder det inte att leken kommer uppstå. Där barn leker uppstår en lekplats. ”Leken är inte reglerad i tid och rum utan är spontan till sin karaktär men utspelar sig alltid i tid och rum.” (Jensen 2013, s.199). Asplund menar att leken är spontan och att den bara uppstår. Detta bör landskapsarkitekter beakta i planerandet och formgivningen av de offentliga rummen. I och med att leken är spontan går det som landskapsarkitekt att planera för lek?

Byggnadsstrukturens gränser

IPA- International Play association släppte år 2002 boken *Barnens stad* skriven av Nic Nilsson, som fungerade som en slutrapport för projektet med samma namn. Nilsson beskriver en sammanfattning av utredningar om hur barn påverkas av höghus. Barn som bor i höghus kommer ut för att leka vid en senare ålder än barn i låghus och har mindre lektid utomhus. Höghusen ger besvärliga djupa skuggor som påverkar leken. Barnen är i behov av vuxna för att ta sig ut och in, vilket inte främjar självständighet eller barns rörelsefrihet. Dessutom får barn som bor i höghus svårigheter med den sociala kontakten (Nilsson 2002, s. 58). Vilket kan antas bero på att de spontana mötena barnen emellan sällan uppstår. Om dessa spontana möten sällan sker påverkas barns sociala kompetens. Som tidigare nämnt är det i leken med andra som barnen kan testa sociala strukturer, normer och roller. O'Brien et al visar på studier som hävdar att barns rörelse blir större när barn rör sig i grupp (O'Brien et al 2000, s. 259). Det är alltså viktigt för rörelsefrihetens skull att barn får knyta starka sociala band och relationer.

LAGAR, ANSVAR & METOD

Mia Heurlin-Norinder skriver i sin avhandling *Platser för lek, upplevelser och möten – Om barns rörelsefrihet i fyra bostadsområden*, att konkurrensen om närmiljön är omfattande. Heurlin-Norinder skriver att "[...] - barn, bilar, fabriker, grönområden, golf, bostäder, köpcentra– allt och alla konkurrerar om samma yta och många vill ha en ekonomisk vinst." (Heurlin-Norinder 2005, s. 31). Heurlin-Norinder menar att trafiken är en avgörande faktor i just konkurrensen om närmiljön då framkomlighet är både viktig men även har ett ekonomisk mätbart värde (Heurlin-Norinder 2005, s. 31). Trafiken men även andra faktorer så som fabriker och köpcentra har ett kortsiktigt ekonomiskt värde. Jämfört med barn som ger långsiktiga värden till samhället som ofta är svårare att mäta. I detta maktspel menar Heurlin-Norinder att barn slår ifrån underläge och därför oftast förlorar kampen om utrymme i sin närmiljö (Heurlin-Norinder 2005, s. 31). Dessutom krävs det även långsiktiga investeringar i barns utemiljöer för att de långsiktiga värdena överhuvudtaget ska ge avkastning vilket inte alltid är det som premieras bland beslutsfattare.

Plan- och bygglagen

Enligt Plan- och bygglagen 2 kap §7 ses lämpliga platser till lek och utevistelser som ett allmänt intresse (SFS 2010:900). Det är i detaljplanering som detta intresse ska vägas gentemot andra allmänna, såväl som enskilda intressen (Boverket 2015, s. 36). Det är kommunen som ansvarar för avvägningen av de allmänna intressena vid detaljplanering. Vid bygglovsprövning ska det allmänna intresset för lek övervägas mot andra:

"Om tomten ska bebyggas med byggnadsverk som innehåller en eller flera bostäder eller lokaler för fritidshem, förskola, skola eller annan jämförlig verksamhet, ska det på tomten eller i närheten av den finnas tillräckligt stor friyta som är lämplig för lek och utevistelse. Om det inte finns tillräckliga utrymmen för att ordna både friyta och parkering enligt första stycket 4, ska man i första hand ordna friyta."

PBL 8 kap § 9 (SFS 2010:900).

Paragrafen är tydlig med att det allmänna intresset friyta för lek och utevistelse ska värderas högre än parkering, dock inget annat intresse. Detta kan anses strida mot artikel 3 som menar att barns bästa ska komma i främsta rummet. Som tidigare nämnt är kommunen ansvarig för avvägningen av de allmänna intressena. Ett problem med detta att ingen ansvarar för att värna om barnens rätt i denna fråga. Vem överklagar en detaljplan eller bygglovshandling om mängden friyta är för liten för ändamålet? Om kunskap om barns lek och vilken roll utemiljön spelar för lek och utveckling var högre, kanske det allmänna intresset om friyta bättre hade värnats om?

Barnkonsekvensanalyser

En barnkonsekvensanalys är ett verktyg för att säkerställa att barns intresse tidigt säkerställs i planeringsprocessen. Dessutom synliggör analysen vilka konsekvenser som förändringar får för barn. Analysen syftar till att tillföra ett barnperspektiv i planeringsprocessen och även belysa barnets perspektiv på sin fysiska och sociala närmiljö. (Boverket 2015, s. 76) Boverket menar att en barnkonsekvensanalys är ett bra sätt att omsätta Barnkonventionen i praktiken (Boverket 2015, s. 36).

Göteborgsmodellen

Göteborgs stad har en utvecklad modell för hur en barnkonsekvensanalys ska utformas, vilka aspekter som ska vara med och vilka frågor som kan och ska ställas. Analysen består av olika skalnivåer: Byggnad/plats, närmiljö, stadsdel och hela staden. Alla de olika skalnivåerna ska följa genom hela analysen för att undersöka om konsekvenserna av en förändring kan påverka de olika skalnivåerna. Antalet nivåer som används i barnkonsekvensanalysen styrs av den grundläggande inventeringen som görs inledningsvis i alla processer. Valet av vilka skalnivåer som ska användas samt vilka bortval som görs ska tydligt motiveras (Göteborgs stad 2011, s.19).

Analysen består av olika skeden: inventering, målformulering, förslag, konsekvenser, återkoppling och utvärdering. Inledningsvis i processen bjuds aktörer in som kan bidra till analysens bredd. Dessa aktörer ska vara delaktiga hela processen för att sprida syftet till efterföljande processer. Viktigt är att barnkonsekvensanalysen följer hela förändringsarbetet av en fysisk miljö. (Göteborgs stad 2011, s. 20)

Förutom att barnkonsekvensanalysen består av olika skeden och skalnivåer innehåller den fem olika huvudbegrepp som alla är av betydelse för barns utemiljö. Dessa huvudbegrepp är följande: sammanhållen stad, samspel lek och lärande, vardagsliv, identitet och hälsa och säkerhet. Begreppen förekommer för att öka kunskapsnivån, belysa aspekter som har koppling till den fysiska miljön och verka för att frågor ska uppstå. Göteborgs Stad är tydlig med att det inte finns en enda lösning i förändringsarbetet. De är också tydliga med att belysa vikten av motsättningar av resultaten. Dock ska prioriteringarna redovisas på ett tydligt och transparent sätt. (Göteborgs stad 2011, s. 23)

Barnets perspektiv är viktigt i en barnkonsekvensanalys. Delvis för att säkerställa artikel 12 i Barnkonventionen men även för att barn är experter på deras egna behov och vad som exempelvis stimulerar till lek.

De Laval skriver att för att kunna göra en barnkonsekvensanalys behöver utföraren av analysen vara medveten om skillnaden mellan barnperspektiv och barns perspektiv, eftersom kunskap om skillnaden leder till nödvändig problematisering av behov och rättigheter (De Laval 2015, ss. 67-68). Dock kanske det inte är den enda kunskap som måste besittas. Det är många delar av barns rättigheter som utförare av analysen bör ha kunskap om. De Laval menar även att beställare och projektledare bör ha kunskap i både Barnkonventionen och barnkonsekvensanalys. Då de bör veta vad de beställer, samt för att kunna ställa krav på utförare av analysen (De Laval 2015, s. 69).

Med utgångspunkt i att Barnkonventionen möjligtvis kommer bli svensk lag enligt betänkandet från Barnrättsutredningen, borde barnkonsekvensanalyser användas mer frekvent. Analyserna syftar till att säkerställa att barnperspektiv och barns perspektiv är en del av planeringen. Med hänsyn till artikel 3 i Barnkonventionen, att barns bästa ska sättas i främsta rummet, borde barnkonsekvensanalysen lagstiftas med krav att uppföras när förändring av områden rör barn. Detta borde utföras för att undvika misstag som exempelvis i planeringen av Hammarby Sjöstad. De Laval menar att hänsyn till parker, lekplatser, skolor och fritidsverksamheter för barn inte togs i den ursprungliga planeringen av Hammarby Sjöstad utan har fått kompletteras i efterhand på överblivna ytor (2015, s.74). Dessa platser är där barns lek lättast uppstår eftersom de oftast är skyddade från trafik, innehåller element som stimulerar lek och är platser som är en del av barns livsstil, den institutionaliserade tringeln. Därför hade troligtvis barns rätt till lek och barns rättigheter säkerställts om en barnkonsekvensanalys hade utförts.

DISKUSSION OCH REFLEKTION

Vad är lek

Denna litteraturstudie har visat att lek betyder fysisk, psykisk och social utveckling för barn. Den har även visat att leken är ett sätt för barn att förhålla sig till sociala strukturer men även sin närmiljö. Lek är ett sätt som barn interagerar med sin närmiljö och omgivning. Barns lek är en betydande del av barndomen vilket bör beaktas jämsides med behov så som bostad, hälsa och utbildning. Lek yttrar sig i glädje och den saknar prestationer. Det är i leken som människan kan vara människa fullt ut (Jensen 2013). Barns lek är också ett sätt att hantera kriser, trauman i livet. Leken för barnet mellan fantasi och verklighet på ett ledigt och spontant sätt.

Barnkonventionen

De artiklar som studerats och tolkats i litteraturstudien visar på att landskapsarkitekter ska möjliggöra så att *alla* barn får tillgång till det offentliga rummet samt rätt till lek. Inget barn får diskrimineras eller hämmas. Vid frågor som rör barn ska barns bästa komma i främsta rummet vilket bör tolkas gälla frågor rörande offentliga rum, levnadsmiljö, skola och utemiljö, annars syftar artikeln till att bli verkningslös. Litteraturstudien har visat att lek, rörelsefrihet, möten, platsskapande och att vara själv är en stor del av barns utveckling och liv. Viktigt att belysa och beakta som landskapsarkitekt är att Barnkonventionen och barns rättigheter gäller för alla individer upp till 18 års ålder.

Artikel 31

En huvudsaklig slutsats som kan dras av litteraturstudien är att artikel 31 är vag och behöver stärkas. Litteraturstudien visar på forskning som yrkar på att barns rätt till lek är en förutsättning för livet. Därför bör Barnkonventionen ha en starkare standpunkt än att barns rätt till lek endast ska erkännas. Artikeln bör formuleras så att konventionsstaterna skall säkerställa och inte endast erkänna barns rätt till för att kunna garantera livskvalitet. Artikeln bör även säkerställa barns rätt till plats för lek. Dagens debatt behandlar de vuxnas rekreation och att ha tillgång till rekreativa miljöer i sin närmiljö. Medan samma debatt om barns rekreation, vilket leken är en del av, inte syns eller hörs på samma sätt. Delvis för att barn inte har samma möjlighet att påverka beslut som vuxna har.

Allmänt intresse

Att lämpliga platser för lek och utevistelse ses som ett allmänt intresse (SFS 2010:900) är ett säkerställande av Barnkonventionen och barns rätt till lek. Det är ett tydligt ställningstagande för barnperspektivet och kan även vara för barns perspektiv. Det finns dock problematik som tidigare har diskuterats i arbetet angående om det allmänna intresset *lämpliga platser för lek*, beaktas i beslutsprocessen. Problematiken kring barns oförmåga att överklaga beslut och deras beroende av vuxna, gör att detta allmänna intresse sällan överklagas. Genom att svensk lagstiftning redan har platser 33

för lek och utevistelse som allmänt intresse, kan det antas att inkorporeringen av Barnkonventionen i svensk lagstiftning kommer stärka barnperspektivet och barns rätt till lek. Dock behövs barns perspektiv för att hela Barnkonventionen ska säkerställas och helt inkorporeras. Eftersom artikel 12 upprätthåller barns rätt att själva yttra sig i frågor som rör barn, bör barnkonsekvensanalyser där barns perspektiv är en del av hela analysen och processen, ses som ett måste. Däremot har landskapsarkitekter, beslutsfattare samt andra yrkesgrupper som arbetar med barn ett stort ansvar att säkerställa Barnkonventionens implementering om den blir svensk lag. Där en av möjligheter kan vara att säkerställa friyta för lek.

Som tidigare nämnts i arbetet behöver barn plats för att dra sig undan. Barnet behöver platser där det kan i sin ensamhet hantera otäcka händelser, genom att dela upp händelserna i hanterbara delar. För att sedan testa händelserna i leken (Jensen 2013).

Barnkonsekvensanalys

Boverket menar att barnkonsekvensanalys är ett bra sätt att hävda barns rättigheter i planeringsprocessen (2015). För att säkerställa att barnkonsekvensanalyser utförs och bör analysen säkerställas med ett lagkrav. Annars riskerar den att endast komma till stånd om det personliga intresset finns hos någon medarbetare. Dessutom behöver barns perspektiv ständigt närvara under hela analysprocessen, för att säkerställa artikel 12 i Barnkonventionen.

Ansvar

De Laval (2015) menar att beställare och projektledare bör ha kunskap i Barnkonventionen och barnkonsekvensanalys för att kunna ställa krav på utförare. Genom att ställa krav på kunskap om Barnkonventionen, barns perspektiv, barnperspektiv och barnkonsekvensanalys kan en ökad kunskap om barns rättigheter bli norm bland landskapsarkitekter. På så sätt kan de offentliga miljöerna inkludera barn som en av flera användare och säkerställa barns rättigheter. Beställare behöver ta sitt ansvar genom att ställa krav för att Barnkonventionen inte ska bli verkningslös.

Barns platsskapande

Barns platsskapande har i det här arbetet visat sig vara viktigt för barns fysiska, psykiska och sociala utveckling, barns lek, samt hur barn interagerar och reagerar på sin omgivning. Därför kan det antas att säkerställandet av barns platsskapande även säkerställer barns rätt till lek, artikel 31. Genom att skapa miljöer som stimulerar och skapar förutsättningar för barns platsskapande säkerställer vi inte bara barns rätt till lek utan även barns rätt till liv, artikel 6. För det är väl mänskligt att påverka de miljöer som vi lever i? Barns platsskapande stärks av Eriksons tes om att barnet behöver påverka sin omgivning för att de inre strukturerna ska hållas i balans (Jensen 2013). Han menar att barnet löser kriser och finner balans inombords genom att ändra i den yttre miljön så att balansen mellan jaget och miljön blir återställd. Dock kan synen på barn och det som leken kan producera, vara en av anledningarna till att barn inte får den möjligheten. Därför bör landskapsarkitekter möjliggöra att de faktorer som stimulerar till platsskapande och lek så som trygghet, naturmaterial, vegetation och löst material finnas tillgängligt på platser. Detta gäller även vid förvaltning av

platser som barn vistas på eller egentligen alla platser för att barn ska kunna vara överallt och inte på speciella platser. Det vuxna och städade idealet som präglar de offentliga miljöerna vi vistas i bör utmanas. Det offentliga rummet ska rymma alla livsstilar och behov, även barns.

Institutionaliserade triangeln

Barns institutionaliserade livsstil är planerad och styrd av vuxna (Rasmussen 2004) och påverkas i högsta grad av den fysiska miljön. En landskapsarkitekt kan antas ha ytterst svårt att påverka att barns livsstil har blivit en institutionaliserad triangel. Men kan triangeln bero på att de offentliga miljöer och vår livsmiljö inte rymmer barn och deras sätt att förhålla sig till rum och omgivning? Om svaret är ja, kan det antas att landskapsarkitekter även kan påverka barns institutionaliserade livsstil. Genom att skapa livsmiljöer som tryggt och säkert inkluderar barn. Om svaret däremot är nej, kan det antas att det enda sättet att påverka barns livsstil är genom att påverka *platserna för barn* som Rasmussen (2004) kallar dem, genom att säkerställa platsernas främjande av lek. Dock genom det granskande arbetet i den här uppsatsen går det att dra slutsatser att landskapsarkitekter kan påverka genom att säkerställa barns rörelsefrihet och platsskapande. Däremot kan det tänkas otroligt att skola och rekreationsinstitutet skulle få en mindre betydande del i barns liv. Det är dock möjligtvis tidsfördelningen som kommer ändras. Samt att transportsträckorna mellan de olika institutionerna inte består av föräldrar som skjutsar utan att barn själva kan på ett säkert sätt röra sig mellan de olika.

Plats för lek

Eriksons teori definierar leken med hjälp av fyra komponenter (Jensen 2013). Han menar att leken sker av fri vilja och att leken kommer inifrån. I kombination med Asplunds teori (Jensen 2013) om lekplatser och lektid, kan slutsatser dras att leken uppstår ur det spontana. Vilket betyder att en landskapsarkitekt bör beakta detta och att alla offentliga miljöer kan bli en lekplats om barnet vill samt om miljön tillåter. Det vill säga stimulerar leken eller upplevs som trygg. Dock går det inte att bortse från att barn befinner sig där deras föräldrar bestämmer att de ska vara. Vilket betyder att barn kommer att vistas på de platser Rasmussen (2004) kallar för *platser för barn*. Därför behöver dessa platser exempelvis skolgårdar eller lekplatser vara utformade för att stimulera lek.

Barns rörelsefrihet

Barns rörelsefrihet har minskat oerhört mycket under det senaste århundrandet vilket Heurlin-Norinder (2005), Boverket (2015) och O'Brien et al (2000) konstaterat. Detta beror på flera faktorer så som de fysiska strukturerna i samhället men även de sociala strukturerna i barns liv. Detta har haft en negativ påverkan på barns rörelsefrihet. Det har konstaterats i den här uppsatsen, att rörelsefriheten har en betydande del av barns utveckling och lek. Eriksons teori menar att lekstadiet *Makrosfären* är en del av utforskandet av närmiljön och den angränsande omgivningen. Bilens etablering och status i samhället har haft en negativ påverkan på barns rörelsefrihet. Dock har bilen bidragit till en ökad rörelsefrihet för vuxna. Det är ett dilemma som måste beaktas och undersökas. Går det att finna en balans mellan vuxnas rörelsefrihet med bil och

barns egen rörelsefrihet? Barnets rörelse kan dock öka med bil om barnet inkluderas i den vuxnes rörelse med bil, men det är inte detsamma som barns faktiska rörelsefrihet. För att bilen som är ett hämmande fordon för barns utveckling, inte ska påverka rörelsefriheten allt för mycket krävs det politiska beslut som värderar barns trygga rörelsefrihet högre än bilens framkomlighet. Samt att belysa de långsiktiga värden som finns i ett människoliv jämfört med de kortsiktiga ekonomiska värdena som framkomlighet skapar.

Som Heurlin-Norinder (2005), De Laval (2015) och Björklid (2001) menar, påverkar barns rörelsefrihet och lek även barnets övergripande hälsa. Rörelsefriheten påverkar och ligger till grund för framtida rörelsemönster och då även barns framtida hälsa. Genom att säkerställa barns rörelsefrihet påverkar vi barns psykiska, sociala, fysiska utveckling. Detta kan anses vara ett stärkande av artikel 6, barns rätt till utveckling och liv. Dock får inte barns rörelse och barns faktiska rörelsefrihet blandas ihop. Eftersom det är den faktiska rörelsefriheten, att själv kunna ta sig runt i sin omgivning som utvecklar barnet. Alltså inte genom att barns övergripande rörelse ökar.

O'Brien et al (2000) forskning menar att det är skillnad mellan pojkar och flickors rörelsefrihet. Att detta sker går emot artikel 2 som säkerställer att inget barn får diskrimineras, där kön är en del av diskrimineringsgrunden i artikeln. Att pojkar även har mer tillgång till det offentliga rummet som O'Brien et al (2000) studie visar är något som landskapsarkitekten bör beakta och arbeta för att motverka och säkerställa artikel 2 i Barnkonventionen.

Den sociala utvecklingen hos barn är en förutsättning för att kunna fungera i ett vuxet sammanhang. Denna studie visar att boendesituation, storlek på lektyta, hur miljön är utformad, möjlighet till eget platsskapande samt hemliga platser påverkar barns sociala utveckling. Alla dessa sätt påverkar utvecklingen genom att stimulera lek. Därför är det viktigt att beakta dessa aspekter som landskapsarkitekt när utemiljön formges eller hur ett bostadsområde planeras.

Slutsats

Barns rätt till lek är inte bara en förutsättning för psykisk, fysisk och social utveckling utan även ett sätt för barn att förhålla sig till omgivningen. Leken är en stor och betydande del av barndomen vilket bör beaktas av landskapsarkitekter. Därför behöver artikel 31 stärkas för att säkerställa barns livskvalitet.

För att Barnkonventionen inte ska bli verkningslös krävs det en kunskapshöjning samt att beställare tar sitt ansvar och börjar ställa krav. Dessutom bör barnkonsekvensanalys vara del av svensk lagstiftning för att säkerställa barns perspektiv och barnperspektivet.

Litteraturstudien har visat att yrkesgruppen landskapsarkitekter kan påverka barns utveckling genom att säkerställa lek på olika sätt och skalor. Det som blivit den största lärdomen i denna studie är hur mycket de sociala strukturerna påverkar barns lek

och att dem påverkas av hur den fysiska miljön är gestaltad.

För framtida undersökningar skulle det vara intressant att undersöka vilka påverkningar Barnkonventionens inkorporering har haft för landskapsarkitekter och barns rättigheter om den då blir svensk lag det vill säga. Samt att göra olika fallstudier för att bredda perspektivet.

Referenser

Barnrättsutredningen (2016). *Barnkonventionen blir svensk lag*. Stockholm: Socialdepartementet (SOU 2016:19) Tillgänglig: http://www.regeringen.se/contentassets/7bcd0fe8815345aeb2ff0d9678896e11/barnkonventionen-blir-svensk-lag-sou-2016_19.pdf

Berg, L-E. (1992). *Den lekande människan*. Lund: Studentlitteratur AB

Björklid, P. (2001). Rätten till staden – barnens eller bilens?. I: Nyström, L & Lundström, M. (red), *Barns i stan? Om barns tillgång till stadsbygden*. Karlskrona: Boverket – Stadsmiljörådet, ss. 93-102

Boverket. (2015) *Gör plats för barn och unga!* Karlskrona: Boverket
Tillgänglig: <http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2015/gor-plats-for-barn-och-unga.pdf>

De Laval, S. (2015). *Bygga stad för barn*. Stockholm: Arkus

Göteborgs Stad. (2011) *[BKA] Barnkonsekvensanalys, barn och unga i fokus 1.0*. Göteborg: Göteborgs Stad. Tillgänglig: https://goteborg.se/wps/wcm/connect/0f49bd84-4aa2-4647-8e3d-162d431ea916/OPA_BKA.pdf?MOD=AJPERES

Heurlin-Norinder, M. (2005). *Platser för lek, upplevelser och möten*. Diss. Stockholm: Lärarhögskolan

Hägglund, K. (1989). *Lektorier*. Solna: Esselte Studium AB

Jensen, M. (2013). *Lektorier*. Lund: Studentlitteratur AB

Kylin, M. (2003) Children's Dens. *Children, Youth and Environments*, vol. 13 (1), ss. 30-55.

Malmö Stad. (2013) *Rosens röda matta, stadsplanering på tjejers villkor*. Tillgänglig: <http://malmo.se/download/18.1388f79a149845ce3b9fdb/1415270461439/Artikel+i>

[+tidssften+PLAN+om+Rosens+r%C3%B6da+matta+20131215.pdf](#)
[2016-05-18 13:46]

Nilsson, N. (2002) *Barnens Stad*. Stockholm: IPA-Barns rätt till lek.

O'Brien, M., Jones, D & Sloan, D. Childrens's independent spatial mobility in the Urban public realm. *Childhood*, vol. 7 (3), ss. 257-277

Olsson, T. (2010) Lekens natur. *Gröna Fakta* (7) ss. 1-8. Alnarp: Movium

Plan- och bygglag (2010). Stockholm. (SFS 2010:900)

Rasmussen, K. (2004). Places for children – Children's places. *Childhood: A Global Journal of Child Research*, vol. 11(2), ss. 155-173.
Tillgänglig: <http://chd.sagepub.com/content/11/2/155> [2016-04-07]

Regeringskansliet. Tibell, E (2016-02-08) *Dags för möte två i arbetet med en nationell cykelstrategi*. Tillgänglig:
<http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2016/02/dags-for-mote-tva-i-arbetet-med-en-nationell-cykelstrategi/> [2016-05-08 11:38]

Smith, P (2009). *Children and Play*. Oxford: Wiley-Blackwell

UNICEF Sverige. (2009) *Barnkonventionen, FN-konventionen om barns rättigheter*. Stockholm: UNICEF Tillgänglig: <https://unicef.se/rapporter-och-publikationer/barnkonventionen>